

SUMMARY
MIGRATION OF THE UKRAINIAN COSSACKS TO THE NORTHERN CAUCAZUS
AND STATISTICAL ANALYSIS OF THEIR QUANTITY BETWEEN 1792-1900
YEARS

O. Laver (Uzhhorod)

The article deals with the migration of the Ukrainian Cossacks to the Northern Caucasus and statistical analysis of their quantity between 1792-1900 years. The losses in manpower in Caucasus war (1801-1864 years) are under the investigation.

Key words: Ukrainian cossacks, Kuban cossacks, Human losses in Caucasus war.

УДК 94 (477.87) "19"

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ В ПІВНІЧНО-СХІДНИХ КОМІТАТАХ
УГОРЩИНИ В 60-х РОКАХ ХІХ ст.

Кашка М. Ю. (Ужгород)

У статті проаналізовано процес національного відродження русинів Закарпаття в 60-х рр. ХІХ ст. Показано, що його провідною силою і надалі залишалося духовенство і невелика група світської інтелігенції. Це наклало на русинський рух виразний відбиток. Національне відродження залишилося справою самотніх відданих народним інтересам діячів. Але русинська інтелігенція Закарпаття не змогла вирішити ні проблеми національної орієнтації, ні питання літературної мови.

Ключові слова: русини Закарпаття, етнічна ідентичність, слов'янська взаємність, русофіл, панславізм, «угорська політична нація», будителство, революція, національне відродження.

У 60-х рр. ХІХ ст. національне відродження русинів набуло політичного характеру і значимості. Його провідною силою і надалі залишалося духовенство і невелика група світської інтелігенції. Проте ситуація в руському середовищі в плані його національної консолідації була набагато гіршою, ніж в період революції і перші роки після неї. В роки абсолютизму переважна частина греко-католицького духовенства стала на шлях добровільної мадяризації. А перед Угорщиною в 60-х рр. ХІХ ст. відкривалися два можливі шляхи: або боротьба за повну національну незалежність і швидке завершення демократичних перетворень в союзі з нацменшинами, або союз з Габсбурзькою династією, з частковим обмеженням державного суверенітету і прав нацменшин, з поступовими суспільно-політичними змінами. Був обраний другий шлях [8, с. 49].

Небезпечність австро-угорської угоди для руської спільноти бачили пражівські діячі О.Духнович, А.Добрянський, О.Павлович і інші. В зв'язку з цим виникли дві концепції вирішення "руського питання", які відрізнялись між собою постановкою питання про широту прав руської меншини, а також способом і формами їх досягнення, хоча обидві передбачали, що досягнути успіху можна тільки через угорський парламент. Але між ними були і принципові відмінності. Антиугорська група, очолювана А.Добрянським, на перший план ставила створення "руської адміністративної території" з підтримкою Відня. Проугорськи орієнтована група з Ужгорода не

тільки відмовилась від такої вимоги, але вважала її провокативною і різко виступала проти неї. Група А.Добрянського, як і в період революції, і після неї орієнтувалась виключно на династію Габсбургів і вирішення "руського питання" очікували від Відня. Внаслідок цього про спільні дії "Пряшева" і "Ужгорода" в руському питанні не могло бути і мови [22, с.59].

В березні 1861 р. проходили перші після революції вибори до земських представництв, в тому числі і до угорського парламенту, Державних зборів. Група А.Добрянського розуміла, що її представники не можуть бути обрані без співробітництва з греко-католицьким духовенством. Тому в свою передвиборчу програму А.Добрянський включив і питання збереження для священників "коблини" і "роковини", державну фінансову допомогу греко-католицькій церкві. Та виявилось, що розходження між духовенством і невеличкою групою світської інтелігенції були надто великі. Політичну частину програми А.Добрянського духовенство вважало надзвичайно радикальною і відмежувалось від неї. А.Добрянський і його прибічники вимагали: "Угорський парламент має схвалити закон про відокремлене руське воеводство, таке ж саме, яке мають серби в південній Угорщині; русини повинні мати в цьому воеводстві власний сейм; русини мали б мати можливість самі обирати своїх єпископів за звичаями східної церкви; греко-католики мають бути відокремлені від Естергомського архієпископства, потрібно створити власне архієпископство; руська територія має

бути самостійною адміністративною одиницею; русини повинні мати процентне представництво серед вищих урядників” [7, с. 164].

Свої програми висунуло також духовенство Ужанського і Марамороського комітетів. “Марамороські русини” вимагали забезпечення мінімальних прав національно-культурного характеру і урядницьких місць. Ширші вимоги висунуло ужанське духовенство, програма якого була опублікована під псевдонімом “Унгварець”. Крім вищевказаних, воно також ставило питання про “руський сейм”, в компетенцію якого входили б справи церковного, освітнього і громадського характеру. Висловлювалась надія, що представницькі органи будуть обрані також на рівні комітетів, округів, поселень і що саме там духовенство буде мати визначний вплив і зможе домогтись відповідної кількості урядницьких місць для “своїх” [11, с. 68-70]. Такі скромні “вимоги” не викликали занепокоєння в угорських урядових колах. Навпаки, їхніх авторів було похвалено за те, що “угорські закони визнають національні меншини і забезпечують їм вільний розвиток” [3].

До угорського парламенту були обрані А.Добрянський від Маковицького округу в Шаріші, Ю.Маркуш від Березнянського і О.Шерегелі від Бичківського округів. У всіх інших округах, де проживали русини, були обрані депутати проугорської орієнтації. О.Духнович відкрито визнавав, що А.Добрянський переміг на Маковиці тільки завдяки агітації там О.Павловича. Для програм обох руських груп характерно, що на перше місце вони висували вимоги і потреби духовенства та інтелігенції, в них немає жодного слова про становище селянства, переобтяженого залишками феодальної системи.

У квітні 1861 р. було скликано угорський парламент. На першому ж засіданні група угорських шовіністів гостро виступила проти А.Добрянського, згадала його службу як комісара при штабі російських інтервенційних військ в 1849 р., грубо назвала його москальським приставником і панславистом. Інша група депутатів безпідставно звинуватила його у підбурюванні під час передвиборчої кампанії руських виборців проти угорців, властей і навіть греко-католицького духівництва, вихвалянні царя як захисника русинів і поставила вимогу про позбавлення його депутатства. Мандатна комісія відразу ж проголосила мандат А.Добрянського недійсним “не за його минулу політичну діяльність, а через його протизаконну поведінку під час передвиборчої кампанії”. А.Добрянський був блискучим оратором і всі звинувачення відкинув, назвав їх безпідставними і поставив вимогу про їх парламентське розслідування. Незважаючи на бездоказовість звинувачення, А.Добрянському не дозволено було брати участь у засіданні пар-

ламенту. І хоч комісія через два місяці визнала всі звинувачення проти А.Добрянського безпідставними, парламент позбавив його депутатського мандату [6, с. 70-71, с. 75-76].

У відповідь на протиправні дії угорських політиків А.Добрянський видав у Відні підготовлений ним виступ у формі брошури «Промова депутата угорського сейму Адольфа Добрянського до питання про адресу» [20]. В першій частині А.Добрянський аналізував політичну ситуацію в Угорщині від початку XIX ст. Не можна сказати, що його аналіз був виважений і об'єктивний. У ньому відобразилась перманентна конфліктна ситуація між групою А.Добрянського і угорськими лібералами. В результаті діяльність угорської революційної влади і її закони А.Добрянський кваліфікував як антиконституційні. З них він визнавав тільки закон про скасування кріпацтва. Ідеалізуючи феодальний період, він вважав, що тоді деякі народи, що входили до складу королівства, користувались правом самоуправління. У другій частині брошури А.Добрянський аналізував становище русинів в Угорщині. При цьому наголосив на здійсненні урядовими колами політики мадяризації уже з початку XIX ст. На його думку, рівноправність народів, що населяли Угорське королівство, може бути досягнена тільки на земельному принципі. А.Добрянський пропонував розділити Угорщину в дусі австрославизму на п'ять округів: угорсько-німецький, сербський, румунський, словацький і руський. На територіях найбільшої концентрації руського населення потрібно створити руські жупи і забезпечити їм автономний статус [9, с. 10]. Брошура А.Добрянського викликала бурхливі протести на угорській політичній сцені. До того ж у Парижі був виданий анонімно її французький варіант [17]. Угорські політики кваліфікували брошуру як зухвалу політичну провокацію.

Саме в цей час загострилися відносини між Віднем і Будапештом. Австрійський уряд ввів у дію так звану “конституцію міністра А.Шмерлінга”, за якою законодавча влада в монархії залишалась в компетенції австрійського парламенту, представники ж народів монархії могли тільки вносити свої “пропозиції”. З цим не могли погодитись угорські політичні діячі, які стояли на “платформі 48”, тобто вимог революційного 1848 р., максимальної автономії Угорщини. У відношенні до нацменшин Угорщини вони домагались визнання принципу “єдиної угорської політичної нації”. Депутати угорського парламенту в знак протесту відмовились брати участь в засіданнях австрійського парламенту. У відповідь на цю обструкцію імператор 22 серпня 1861 р. розпустив угорський парламент [18, с.189]. Угорські урядники на протест проти політики імператорського двору і влади почали бойкотувати уряди. Їх посади в комітатах, населених

русинами, почала знову заповнювати руська інтелігенція. О.Духнович писав, що “угорські русини почали відкрито голоситись до своєї народності, писали до газет статті, де викладали свої побажання” [12, с. 79-80]. Така активність не мала нічого спільного з національною самосвідомістю, вона була суто кон’юнктурною. Це пізніше знову ж таки констатував О.Духнович, який з гіркотою писав, що “руські урядники вишнуровались в доломани”, а “по-руськи” уже і чути не хочуть [12, с. 81].

Представники нацменшин Угорщини використали цю конфліктну ситуацію між Віднем і Будапештом і виступали з власними програмами. Словацький меморандум допомагав укласти А.Добрянський. Проте зробити це ж саме від імені угорських русинів йому не вдалось. На перших порах А.Добрянському здавалось, що в руському середовищі, власне між греко-католицьким духовенством і світською інтелігенцією, знов виникне єдність дій, як під час революції і вони разом вишлють делегацію у Відень і подадуть на ім’я імператора руський “Меморандум”. Проте А.Добрянський помилився. Руське духовенство виступило різко проти такої акції. Ужгородська консисторія заявила, що вважає звертання до Відня з руськими вимогами антиконституційним і пропонувала почекати до виборів і скликання нового угорського парламенту, який, на її думку, вирішить питання становища національних меншин [1]. Тут чітко проступала проугорська орієнтація духовенства.

До кінця 1861 р. майже всі представники нацменшин Угорщини подали у Відень меморандуми, мовчали тільки русини, яких мало представляли духовенство. Це мовчання могло справити враження незначної ролі духовенства в руській спільноті. Тому ужгородська консисторія знайшла компромісний варіант, що, на її думку, не міг викликати заперечення у Будапешті: не вислала у Відень делегацію, обмежилась укладенням і висланням на ім’я імператора нейтрального “Адресу” (“Записки”), де були викладені побажання русинів. Імператор у відповідь заявив, що їх “побажання будуть по можливості сповнені у принагідний час” [2]. Духовенство вважало, що свою роль на цьому з честю виконало. З цим не хотів змиритись А.Добрянський, що вирішив розробити свій меморандум, але для його легітимізації йому потрібні були повноваження. На зламі 1861-1862 рр. він розіслав у руські парохії листа з проханням підтвердити його повноваження для передачі такого меморандуму імператору. Лист Добрянським був написаний в гостро протиугорському дусі. Він писав: “Якщо угорські русини не хочуть загинути, вони мусять негайно добиватись дійсної свободи, тобто звільнитись від аристократії, латинсько-угорської церкви і надвлади угорської нації... Порозуміння між нами і угорцями не буде до тих пір, поки їх

церква і їх нація буде мати все, а наш народ і наша церква не буде мати нічого... Потрібно негайно звільнитись від угорського ярма” [18, с. 190].

А.Добрянський знову переоцінив рівень національної самосвідомості і рішучості руського духовенства, яке різко виступило проти нього. А.Добрянського підтримали тільки два священники-будителі О.Духнович і О.Павлович. Більш того, священники навіть виказали будапештським журналістам зміст листа. Він був опублікований у газеті “Surgony” [21]

Реакція властей не забарилась. Королівський намісник граф М.Палффі роздратовано писав канцлеру Форгачі, що це повністю суперечить духу національного примирення, яке проводить імператор і вимагав, щоб той негайно звільнив Добрянського з посади радника намісництва. Канцлер повністю погодився з намісником, але звільнити Добрянського не наважився з огляду на його зв’язки у вищих віденських колах. Обмежився тільки суворим попередженням. Та це Добрянського не налякало. У відповіді М.Палффі він писав: “Від угорської інтелігенції не чекаю нічого доброго, а тільки загрозу династії та різні обманні кроки, з допомогою яких вона намагається притягти на свій бік і на бік угорської еміграції неугорські народи... Я завжди намагався відсторонити угорський вплив не тільки на русинів, але і на румунів, словаків і замість нього посилити у вказаних народів традиційне довір’я до імператора і апостольського короля. Саме я відважився підняти свій голос проти т.зв. законів 1848 р. і проти того всього злого, що було спрямовано проти авторитету мого імператора і короля саме з боку тих, які зараз так кричать про небезпечність моїх тодішніх і сьогоднішніх поглядів” [18, с.190-191]. Монархізм і прогабсбурська орієнтація Добрянського були більш ніж очевидними.

На цей раз Добрянського підтримав уже тільки О.Павлович у газеті “Слово”: “Угорська аристократія хотіла б, щоб ми тільки орали, сіяли, молотили і цим утримували її життя в розкошах... щоб ми залишались рабами, щоб тільки працювали, а вона, користуючись плодами нашої праці, жила собі без турбот. Оце і є лібералізм змішаний з деспотизмом” [15].

О.Духнович прийшов до іншого висновку. У нього з’явилися сумніви в правильності виключної орієнтації на Відень. О.Духнович зрозумів, що династія і віденська влада не будуть сваритися з угорськими панівними колами через русинів. Тому він вважав за краще шукати угоди з Будапештом. На цю тему він опублікував декілька статей у “Вістнику”. В одній з них він навіть писав: “Маляри ніколи не пригнічували людей іншої національності; вони тільки хотіли, щоб цілий світ (Угорське королівство – Авт.) мадяризувався, але цього вони намагались зав-

жди досягти мирним шляхом, хоча деякі фанатики місцями це робили по-своєму... Угорська аристократія вступила на шлях мадяризму тільки після 1825 р., але і після того ті з її рядів, які розуміли слов'янську мову, не проявляли до неї погорди" [4].

Одночасно О.Духнович намагався поживити культурне життя руської спільноти. Восени 1862 р. разом з О.Павловичем при підтримці тряшівського єпископа Гаганця заснував культурно-просвітницьке товариство "Общество св.Иоанна Крестителя", завданням якого було розвивати руську культуру, допомагати студентам з бідних сімей і виховувати їх в патріотичному дусі. Товариство заснувало в Пряшеві студентський інтернат Alumneum. Головою товариства був обраний А.Добрянський, його заступником Антон Рубій, секретар королівського намісництва в Будапешті. Членами товариства були в основному пряшівські руські діячі, словацькі письменники і журналісти, а також російські славісти Михайло Раєвський (священик російської дипломатичної місії в Відні, слов'янофіл, що розповсюджував ідеї панславизму і панрусизму серед представників слов'янської інтелігенції у Відні), Володимир Ламанський, Георгій Славянський. Російські члени допомагали товариству фінансово, поповнювали його бібліотеку російськими книжковими виданнями [10, с. 1].

В 1863 р. з ініціативи Йосифа Рубія (1833-1919), молодшого соратника О.Духновича, в Пряшеві було засноване напівлегальне "Общество Андрея Первозванного". Його статут мав виразно русофільський характер ("утверждать самих себя и других в вере православной, чтобы они веру православную и народность свою русскую любили превыше всего"). В культурно-політичному профілі "Общества" відчувався сильний вплив М.Раєвського. Й.Рубій, як голова цього товариства підтримував через Раєвського тісні зв'язки з "Славянским комитетом" в Москві і його головою, радикальним слов'янофілом Миколою Поповим. В сім'ї М.Раєвського зустрічався з вождем і теоретиком російського слов'янофільства І.С.Аксаковим. Довгий час вів з ним листування, розповсюджував серед студентства його газету "День". В зв'язку з цим його діяльність і керованого ним товариства викликала гостре невдоволення греко-католицьких єпископських канцелярій в Ужгороді і Пряшеві. Обидва єпископи погрожували Й.Рубію карою аж до ув'язнення. Й.Рубій і члени товариства формально підкорились вимозі єпископа і заявили про розпуск товариства. Одночасно звернулись з проханням до М.Раєвського, щоб він не публікував в російській пресі статут товариства і навіть не згадував про його існування. Свою діяльність в рамках товариства вони продовжували нелегально. Зібрали солідну бібліотеку, в основному це були російські книги, які вони одержували від

слов'янських комітетів в Росії, та від М.Раєвського [13, с. 175].

В цей же час в Ужгороді було засноване "Богословское общество" під керівництвом юриста, краєзнавця О.Гомічкова. В 1864 р. його члени подали прохання про реєстрацію "Литературного общества подкарпатских сынов Восточной католической церкви". Тільки через рік отримали дозвіл на заснування товариства під назвою "Общество св. Василия Великого". О.Гомічков і його співробітники були людьми поміркованими, товариство орієнтували на діяльність корисну перш за все церкві, підкреслювали, що вони служать "вірникам східної церкви", а не тільки "руським людям".

Отже, ужгородське "Общество св.Василия Великого" не мало виразного національного характеру, діяло в тісній співпраці з орденом св.Василія Великого. Головним в його програмі було укладання і видавання шкільних підручників, книг і журналів на "руській" і мадярській мовах, які "сприяли б духовно-моральному вихованню східних об'єднаних католиків" [5, с. 8-10]. Членами "Общества" переважно були мадяризовані греко-католицькі священики. Та, незважаючи на проугорську орієнтацію, "Общество" в перші роки користувалось літературною російською мовою закарпатського варіанту і було різко проти вживання народнорозмовної мови. Можливо цю орієнтацію йому приніс русофіл І.Раковський, що став заступником голови "Общества". На відміну від І.Раковського, який добре володів російською мовою завдяки спілкуванню з В.Войтковським і М.Раєвським, інші члени керівництва "Общества", зокрема брати Гомічкови російською не володіли, Росію не знали, не мали чіткої уяви навіть про її географію, в їхніх бібліотеках не було жодної російської книги.

В 1866 р. головою "Общества св.Василия Великого" був обраний А.Добрянський. Завдяки його активності і авторитету кількість членів "Общества" зразу виросла на 350 осіб. У статуті товариства ставилися такі завдання: «сочинение, составление, издание, награждение и распространение книг школьных... вообще же составление в языках русском и мадярском всяких такого рода назидательных и полезных книг, образов и часописей» [14, с. 20]. Було розроблено програму видання підручників, літературних альманахів. З 1867 р. "Общество" почало видавати газету "Свет" і альманах "Месяцеслов". Під патронатом "Общества" був створений добродійний фонд заснування "Руського народного дому". За короткий час вдалось зібрати солідну суму – 5500 золотих, за які була куплена будова, зареєстрована на єпархію, що згодом виявилось помилкою.

А.Добрянський під час виборів 1865 р. знов був обраний депутатом від Маковицького округу завдяки агітації О.Павловича. Цього разу

Йому вдалось зберегти мандат, незважаючи на спроби знову вигнати його з парламенту. За підтримки депутатів від інших нацменшин він був обраний членом комісії в справах національностей, неодноразово виступав на захист прав нацменшин, але конкретно питання угорських русинів не висував. Зважаючи на пасивність самої руської спільноти, він вважав, що руське питання можна вирішити тільки в контексті вирішення проблеми меншин в королівстві в цілому.

Влітку 1866 р. відбулася короткочасна, але вирішальна війна між Австрією і Прусією, де перша потерпіла нищівну поразку. Це відкрило шлях до реорганізації імперії. Угорська еліта використала ослаблення Відня для підписання Угоди про поділ влади в монархії. 18 лютого 1867 р. в угорському парламенті урочисто був оголошений указ імператора Франца Йосифа I про відновлення юридичного статусу Угорського королівства і створення нової, дуалістичної держави Австро-Угорської монархії. Це і було закріплено грудневою конституцією – «основними державними законами» від 21 грудня 1861 р. [16, с. 93]. Кожна частина мала свою владу і парламент, спільними були тільки монарх, міністерства фінансів, військове і закордонних справ.

Угорський парламент відразу ж ухвалив серію законів про відновлення і зміцнення централістичної системи адміністративного управління на території королівства. Таким чином, дуалістична угода стала реальністю, яка значною мірою завершувала революційні та національні перетворення в Угорщині, розпочаті 1848-1849 рр. Криза 60-х рр. завершилася без великих політичних та соціальних потрясінь, тобто компромісом верхів, панівних сил двох сильніших націй з понад десятка. Виділивши дві нації, угода тим самим загострила національні проблеми монархії. Нацменшинам було відмовлено у праві на будь-яку національну самобутність. З метою врегулювання міжнаціональних відносин та спрямування в належне русло національний розвиток 21 грудня 1867 р. прийнято «Основний державний закон» про права громадян. У його 19-му параграфі проголошувалося: «Всі народи які проживають у державі, є рівноправні, і кожен народ має недоторкане право захисту й розвитку своєї національності й мови» [16, с. 94]. За формою закон був прогресивним, але лишився на папері.

Цей стан був остаточно закріплений ухваленим в 1868 р. угорським парламентом законом №44, ніби в насмішку названим угорськими законодавцями “законом про рівноправність усіх національностей”. В ньому проголошувалося, що

“всі громадяни Угорщини становлять одну націю, єдину неподільну угорську націю, і кожен громадянин, хоч до якої національності він належить, однаково є її членом”, тобто він проголошував фікцію угорської національної держави. Закон не визнавав нацменшин, відповідно не визнавав їх колективні права, політичні і культурні інститути. З іншого боку, закон №44 був ліберальним в області індивідуальних прав, формально дозволяв будь-кому вживати свою мову в адміністративній системі, шкільництві, церкві. Право на об’єднання давало можливість засновувати культурні і господарські об’єднання, національні школи. Закон давав право на участь представників нацменшин в адміністративному управлінні. Але вадою цього закону, до того ж принциповою, було те, що він нічим не гарантував здійснення цих прав, не передбачав ніяких карних санкцій за їх невиконання. Саме цим зловживала угорська адміністрація на всіх рівнях по відношенню до меншин. Влада тлумачила рівність угорських громадян в тому розумінні, що крім угорців рівноправними в Угорському королівстві можуть бути тільки асимільовані неугорці [19, с. 64]. Було форсовано процес мадяризації і створення мадярської політичної нації.

Таким чином, в період розпаду абсолютистського режиму в Австрійській імперії і досягнення Угоди між угорськими панівними колами та імператором Францем Йосифом I в 1867 р. відродження угорських русинів при всій його слабкості набуло політичного характеру і значимості, хоча далеко не в такій мірі як національний рух інших бездержавних народів і національних меншин монархії Габсбургів. Його провідною силою й далі було духовенство і невелика група світської інтелігенції. Це наклало на русинський рух виразний відбиток, стало важливою перелоною на шляху до його об’єднання. В результаті між угорськими русинами існували в цей період два протилежні погляди на спосіб і шлях вирішення руських проблем. Спільним між ними було тільки те, що обидві групи намагались вирішувати проблеми чисто культурно-політичного характеру без якогось їх пов’язання з глобальними соціальними проблемами руської спільноти. Одні покладалися на допомогу династії Габсбургів (група А.Добрянського), другі – на угоду з угорським панівними колами (греко-католицьке духовенство). Соціальні інтереси основної маси, сільського люду були їм чужі. Відповідно, народні маси були байдужі до національних програм обох груп. Поразка їх в такій ситуації була неминучою і закономірною.

1. Вісник. – 1862. – № 7.
2. Вісник. – 1862. – №8.
3. Вісник. – 1862. – № 40.
4. Вісник. – 1863. – Ч.6.

5. Гаджега Ю. История “Общества св. Василия Великого” и речь ко дню 60-летия от его учреждения. – Ужгород, 1925. – 47 с.
6. Добош С. Адольф Иванович Добрянский. – Братислава, 1956. – 156 с.
7. Лелекач М. Нові причинки до політичної діяльності А.Добрянського // Науковий збірник товариства Просвіта. – Ужгород, 1938. – Річник 13-14.
8. Мандрик І.О. Проблеми відновлення державності Угорщини на першому етапі дуалізму (1867–1890 роки). – Ужгород: Патент, 1997. – 199 с.
9. Несколько слов о желаниях угорско-русского народа, которы издал на немецком языке Адольф Иванович Добрянский в Будине. – Видень, 1861 // Бібліотека УжНУ. Відділ рукописів і стародруків. – №55/14868.
10. Отчет двенадцатилетней деятельности общества св. Иоанна Крестителя и Претечи в Пряшеве. – Будапешт, 1875. – С. 1 – 3.
11. Перени Й. Из истории закарпатских украинцев // Studia Historica Academiae Scientiarum Hungaricae. T.XIV. – Budapest: Akadémiai konyvtado, 1957. – S. 1 – 59.
12. Ричалка М. О.В.Духнович: педагог і освітній діяч. – Братіслава–Пряшів: Словацьке видавництво художньої літератури, 1959. – 486 с.
13. Рудловчак О. Пряшівський педагог Йосиф Рубій і його звязки з Росією // Біля джерел сучасності. Розвідки, статті, нариси. – Братіслава–Пряшів: СПВ–ВУЛ, 1981. – С. 175 – 182.
14. Свет. – 1870. – Ч.20.
15. Слово. – 1862. – № 34.
16. Сухий О. Від русофільства до москвофільства. – Львів: Львівський національний університет ім.Івана Франка, 2003. – 498 с.
17. Adolf Ritter von Dobransky. Les Slaves deAutriche et le Magyars. – Paris, 1861. – 54 s.
18. Haraksim L. K sociálnim a kultúrnim dejinám Ukrajincov na Slovensku do roku 1867. – Bratislava, 1961. – 201 s.
19. Haraksim L. Die Russinen und der Ausgleich. Der österreichisch– ungarische Ausgleich 1867. – Bratislava, 1971. – 746 s.
20. Rede des ungarischen Landtags–Abgeordneten Adolf Ritter von Dobransky in der Adressangelegenheit. – Wien, 1861. – 56 s.
21. Sürgöny Budapest. – 1862. – № 27.
22. Žeguc I. Die nationalpolitischen Bestrebungen der Karpatho–Ruthenen 1848–1914. – München: Wiesbaden, 1965. – 145 s.

РЕЗЮМЕ

ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЕ ПРОЦЕССЫ В СЕВЕРО-ВОСТОЧНЫХ КОМИТАТАХ ВЕНГРИИ В 60-х ГОДАХ XIX в.

Кашка М.Ю. (Ужгород)

В статье проанализирован процесс национального возрождения русинов Закарпатья 60-х гг. XIX в. Показано, что его ведущей силой и в дальнейшем было духовенство и небольшая группа светской интеллигенции. Это наложило на русинское движение выразительный отпечаток. Национальное возрождение осталось делом одиноких отданных народным интересам деятелей. Но русинская интеллигенция Закарпатья не смогла решить ни проблемы национальной ориентации, ни вопроса литературного языка.

Ключевые слова: русины Закарпатья, этническая идентичность, славянская взаимность, русофил, панславизм, “магьярская политическая нация”, будительство, революция, национальное возрождение.

RESUME

SOCIAL AND POLITICAL PROCESS NORTHERN-EASTERN COMITATES HUNGARY 60-YEARS XIX CENTURY

M. Kashka (Uzhhorod)

A process of national revival of Rusins of Zakarpattya in the sixties XIX century is analysed in an article. The article shows that leading power of it was a clergy and a small group of a secular intelligentsia. It has put a big mark on the Rusin's movement. The national revival was a business of single figures devoted for national interests. But the Rusin's intelligentsia of Zakarpattya could not decide neither problems of national orientation nor a question of literary language.

Keywords: the Rusins of Zakarpattya, ethnic identity, Enlightening, Urbarian reform, Slavonic mutuality, Rusophilism, Panslavism, “Magyar political nation”, Budytel'stvo, revolution, national revival.